

**Deklaracja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem.
Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 47/133 z dnia 18 grudnia 1992 r.**

Zgromadzenie Ogólne,

Zważywszy, że zgodnie z zasadami proklamowanymi w Karcie Narodów Zjednoczonych i innych instrumentach międzynarodowych, uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie;

Mając na uwadze wynikające z Karty Narodów Zjednoczonych, a w szczególności z jej artykułu 55, zobowiązanie Państw do popierania powszechnego poszanowania i przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności;

Głęboko zaniepokojone, iż w wielu krajach, często w sposób notoryczny, mają miejsce wymuszone zaginięcia, rozumiane w ten sposób, że osoby są zatrzymywane, aresztowane, uprowadzane wbrew ich woli, bądź w inny sposób pozbawiane wolności, przez funkcjonariuszy należących do różnych gałęzi lub szczebli rządu, bądź też przez zorganizowane grupy lub jednostki prywatne działające w imieniu lub z poparciem pośrednim bądź bezpośrednim, zgodą lub przyzwoleniem rządu, a następnie odmawia się ujawnienia losu lub miejsca pobytu tych osób, lub odmawia się przyznania faktu pozbawienia tych osób wolności, co powoduje, że osoby takie pozbawione zostają ochrony prawnej;

Zważywszy, że wymuszone zaginięcia podważają najgłębsze wartości każdego społeczeństwa przywiązanego do poszanowania rządów prawa, praw człowieka i podstawowych wolności, oraz że systematyczne popełnianie takich aktów ma charakter zbrodni przeciwko ludzkości;

Powołując się na swoją rezolucję 33/173 z dnia 22 grudnia 1978 r., w której wyraziło zaniepokojenie w związku z raportami z różnych części świata odnoszącymi się do wymuszonych lub niedobrowolnych zaginięć oraz w związku z cierpieniem i żalem spowodowanymi przez te zaginięcia, jak również wezwało rządy do pociągnięcia przedstawicieli organów ścigania i bezpieczeństwa do odpowiedzialności za przekroczenia uprawnień, które mogły prowadzić do wymuszonych lub niedobrowolnych zaginięć osób;

Powołując się także na ochronę przyznaną ofiarom konfliktów zbrojnych przez Konwencję Genewską z dnia 12 sierpnia 1949 r. oraz Protokoły Dodatkowe do tych Konwencji z 1977 r.;

Mając na uwadze w szczególności odpowiednie artykuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, które chronią prawo do życia, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do tego, by nie być poddawany torturom oraz prawo każdego do uznania jego podmiotowości prawnej;

Mając na uwadze także Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, która stanowi, że Państwa Strony podejmą skuteczne środki w celu zapobiegania oraz karania aktów tortur;

Mając na uwadze Kodeks postępowania funkcjonariuszy organów ścigania, Podstawowe zasady użycia przymusu oraz broni palnej przez funkcjonariuszy organów ścigania,

Deklarację podstawowych zasad wymiaru sprawiedliwości odnoszących się do ofiar przestępstw i nadużyć władzy i Wzorcowe reguły minimalne postępowania z więźniami;

Potwierdzając, że w celu zapobiegania wymuszonym zaginięciom konieczne jest zapewnienie ścisłego przestrzegania Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia, zawartych w aneksie do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 43/173 z dnia 9 grudnia 1998 r., oraz Zasad skutecznego zapobiegania i ścigania pozaprawnych, arbitralnych i wykonywanych w trybie doraźnym egzekucji, ujętych w załączniku do rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej 1989/65 z dnia 24 maja 1989 r. i potwierdzonych przez Zgromadzenie Ogólne w rezolucji 44/162 z dnia 15 grudnia 1989 r.;

Mając na uwadze, że o ile działania obejmujące wymuszone zaginięcia stanowią pogwałcenie zakazów zawartych w wymienionych wyżej instrumentach międzynarodowych, nie mniej ważne jest wypracowanie instrumentu, który charakteryzowałby wszystkie akty wymuszonych zaginięć osób jako bardzo poważne przestępstwa oraz ujmował standardy dotyczące karania takich aktów i zapobiegania ich popełnianiu;

Ogłasza niniejszą Deklarację w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem, jako zbiór zasad dla wszystkich Państw;

Usilnie nakłania do podejmowania wszechstronnych wysiłków, aby Deklaracja stała się powszechnie znana i przestrzegana.

Artykuł 1.

Każdy akt wymuszonego zaginięcia jest przestępstwem przeciwko godności człowieka. Zostaje on potępiony jako zaprzeczenie celów Karty Narodów Zjednoczonych oraz jako poważne i odrażające naruszenie praw człowieka i podstawowych wolności, proklamowanych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz potwierdzonych i rozwiniętych w instrumentach międzynarodowych na tym polu.

Każdy akt wymuszonego zaginięcia stawia poddane mu osoby poza ochroną prawa i powoduje ciężkie cierpienia dla nich i ich rodzin. Stanowi on pogwałcenie zasad prawa międzynarodowego gwarantujących między innymi prawo każdego do uznania jego podmiotowości prawnej, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego oraz prawo do tego, by nie być poddawanyemu torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu bądź poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Stanowi także pogwałcenie lub zagrożenie dla prawa do życia.

Artykuł 2.

Żadne Państwo nie będzie dopuszczać się, zezwalać lub tolerować wymuszonych zaginięć. Państwa będą działać na krajowym i regionalnym szczeblu oraz we współpracy z Narodami Zjednoczonymi w celu przyczynienia się wszystkimi środkami do zapobiegania i wykorzenienia zjawiska wymuszonych zaginięć.

Artykuł 3.

Każde Państwo podejmie skuteczne legislacyjne, administracyjne, sądowe lub inne środki w celu zapobiegania i położenia kresu aktom wymuszonych zaginięć na każdym terytorium pozostającym pod swoją jurysdykcją.

Artykuł 4.

Wszystkie akty wymuszonych zaginięć będą przestępstwami według prawa karnego i będą podlegać odpowiednim karom, uwzględniającym szczególnie ciężki charakter tych przestępstw.

W krajowych przepisach prawnych może być przyjęte stosowanie okoliczności łagodzących wobec osób, które same uczestniczą w spowodowaniu wymuszonego zaginięcia, przyczyniają się do zachowania ofiar przy życiu lub do dobrowolnego dostarczenia informacji pomagających w wyjaśnieniu przypadków wymuszonych zaginięć.

Artykuł 5.

Oprócz odpowiednich sankcji karnych, wymuszone zaginięcia sprawiają, że ich sprawcy oraz Państwo lub władze Państwa, które organizują, dopuszczają lub tolerują takie zaginięcia, ponoszą odpowiedzialność cywilną, niezależnie od międzynarodowej odpowiedzialności danego Państwa zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego.

Artykuł 6.

Żaden rozkaz ani polecenie jakiegokolwiek organu publicznego, cywilnego, wojskowego bądź innego, nie mogą być powoływane jako usprawiedliwienie wymuszonego zaginięcia. Każda osoba otrzymująca taki rozkaz lub polecenie będzie miała prawo i obowiązek nie zastosować się do niego.

Każde Państwo zapewni, by rozkazy i polecenia nakazujące, upoważniające lub zachęcające do spowodowania wymuszonego zaginięcia zostały zakazane.

W ramach szkolenia pracowników wymiaru sprawiedliwości akcentowane będą postanowienia ustępów 1 i 2 niniejszego artykułu.

Artykuł 7.

Żadne okoliczności, czy to zagrożenie wojną, stan wojny, wewnętrzna niestabilność polityczna lub jakikolwiek inny stan wyjątkowy, nie mogą być powoływane jako usprawiedliwienie wymuszonych zaginięć.

Artykuł 8.

Żadne Państwo nie wyda, nie odmówi wjazdu oraz nie dokona ekstradycji osoby do innego Państwa, co do którego istnieją istotne podstawy by wierzyć, że będzie jej tam groziło wymuszone zaginięcie.

W celu określenia czy takie podstawy istnieją, właściwe organy wezmą pod uwagę wszelkie możliwe okoliczności, włącznie, gdy będzie to właściwe, z istnieniem w danym Państwie powtarzających się przykładów poważnych, notorycznych lub masowych naruszeń praw człowieka.

Artykuł 9.

W celu zapobiegania wymuszonym zaginięciom we wszelkich okolicznościach, włącznie z okolicznościami, o których mowa jest w artykule 7 powyżej, konieczne jest istnienie prawa do szybkiego i skutecznego środka sądowego służącego określeniu miejsca pobytu lub stanu zdrowia osób pozbawionych wolności i/lub zidentyfikowaniu organów, które pozbawienie wolności rozkazały lub zrealizowały.

W ramach takiej procedury właściwe organy krajowe będą miały dostęp do wszystkich miejsc, gdzie osoby pozbawione wolności są przetrzymywane i do wszystkich części takich miejsc, jak również do jakiegokolwiek miejsca, co do którego są podstawy wierzyć, że osoby takie mogą tam się znajdować.

Każdy inny właściwy organ, upoważniony przez prawo danego Państwa lub na mocy jakiegokolwiek instrumentu międzynarodowego, może mieć również dostęp do takich miejsc.

Artykuł 10.

Każda osoba pozbawiona wolności będzie przetrzymywana w oficjalnie przeznaczonym do tego miejscu i, zgodnie z prawem krajowym, przekazana do dyspozycji sądu niezwłocznie po jej zatrzymaniu.

Dokładne informacje na temat zatrzymania takich osób i miejsca ich pobytu, włączając w to miejsca pobytu spowodowane ich przeniesieniem, będą niezwłocznie udostępnione członkom ich rodzin, ich obrońcom lub jakiegokolwiek innej osobie mającej prawnie uzasadniony interes w posiadaniu takiej informacji, o ile przeciwne życzenie nie zostało wyrażone przez osoby, których ta informacja dotyczy.

W każdym miejscu zatrzymań będzie prowadzony oficjalny i uaktualniony rejestr osób pozbawionych wolności.

Dodatkowo każde Państwo podejmie kroki w celu utrzymywania podobnych centralnych rejestrów. Informacje zawarte w tych rejestrach będą dostępne osobom wymienionym w ustępie poprzedzającym, jakimkolwiek sądowemu lub innemu właściwemu i niezależnemu organowi oraz każdemu innemu właściwemu organowi starającemu się ustalić miejsce pobytu osoby zatrzymanej, który jest upoważniony zgodnie z prawem danego Państwa lub jakimkolwiek międzynarodowym instrumentem prawnym, którego dane Państwo jest stroną.

Artykuł 11.

Wszystkie osoby pozbawiane wolności muszą być zwalniane w sposób pozwalający na rzetelną weryfikację, że rzeczywiście zostały zwolnione, a ponadto, że zostały zwolnione na warunkach, w których zapewniona została ich nienaruszalność fizyczna i zdolność do pełnego korzystania z ich praw.

Artykuł 12.

Każde Państwo ustanowi w swoim prawie krajowym przepisy wskazujące funkcjonariuszy, którzy są upoważnieni do decydowania o pozbawieniu wolności, określające warunki, na których takie decyzje mogą być podejmowane i regulujące kary wobec funkcjonariuszy, którzy bez uzasadnienia prawnego odmawiają udzielenia informacji na temat jakiegokolwiek zatrzymania.

Podobnie, każde Państwo zapewni ścisły nadzór, włączając w to zapewnienie istnienia przejrzystej hierarchii, nad wszystkimi funkcjonariuszami wymiaru sprawiedliwości odpowiedzialnymi za dokonywanie zatrzymań i aresztowań, pobyt w areszcie, przekazywanie osób oraz ich uwięzienie, jak również nad innymi funkcjonariuszami upoważnionymi przez prawo do używania przymusu i broni palnej.

Artykuł 13.

Każde Państwo zapewni, by każdy posiadający wiedzę lub uzasadniony interes, kto utrzymuje, że jakaś osoba stała się ofiarą wymuszonego zaginięcia, miał prawo złożenia skargi do właściwego i niezależnego organu tego Państwa oraz by skarga ta została niezwłocznie, szczegółowo i bezstronnie przez ten organ zbadana. Gdy tylko będą istniały uzasadnione podstawy by wierzyć, że dopuszczono się wymuszonego zaginięcia, Państwo niezwłocznie przedstawi daną sprawę temu organowi w celu przeprowadzenia takiego badania, nawet jeśli nie została złożona formalna skarga. Żadne środki nie będą podejmowane w celu ograniczenia bądź przeszkodzenia takiemu badaniu.

Każde Państwo zapewni, by właściwy organ posiadał niezbędne uprawnienia i środki w celu skutecznego przeprowadzania badania, włączając w to uprawnienie do przymusowego stawiania świadków i uzyskiwania przedstawienia właściwych dokumentów oraz do przeprowadzania natychmiastowych wizyt w miejscu odosobnienia.

Zostaną podjęte kroki w celu zapewnienia, by wszyscy zaangażowani w badanie, włącznie ze składającym skargę, jego doradcą, świadkami i tymi, którzy badanie przeprowadzają, byli chronieni przed niewłaściwym traktowaniem, zastraszeniem lub odwetem.

Rezultaty takiego badania będą udostępnione na wniosek wszystkim osobom, których sprawa dotyczy, o ile nie zagrozi to będącemu w toku postępowaniu karnemu.

Zostaną podjęte kroki w celu zapewnienia, by jakiegokolwiek niewłaściwe traktowanie, zastraszenie lub odwet, bądź jakiegokolwiek forma ingerowania w złożenie skargi lub zakłócanie procedury badania, zostały właściwie ukarane.

Badanie na opisanych wyżej zasadach powinno móc być prowadzone tak długo, jak los ofiary wymuszonego zaginięcia pozostaje niewyjaśniony.

Artykuł 14.

Jakiegokolwiek osoba, której zarzuca się popełnienie w danym Państwie aktu wymuszonego zaginięcia, powinna być, jeśli ujawnione w oficjalnym dochodzeniu fakty to uzasadniają, przekazana właściwym organom cywilnym tego kraju w celu przeprowadzenia przeciwko niej postępowania karnego, o ile nie została wydana w drodze ekstradycji innemu Państwu chcącemu wykonywać jurysdykcję zgodnie z odpowiednimi obowiązującymi umowami międzynarodowymi. Wszystkie Państwa powinny podjąć wszelkie dostępne, zgodne z prawem i właściwe kroki w celu pociągnięcia do odpowiedzialności znajdujących się pod ich jurysdykcją lub kontrolą osób, co do których przypuszcza się, że ponoszą odpowiedzialność za wymuszone zaginięcie.

Artykuł 15.

Okoliczność, że istnieją podstawy by wierzyć, że osoba uczestniczyła w aktach o wyjątkowo poważnym charakterze, takich jak te o których mowa jest w art. 4 ust. 1 powyżej, niezależnie od motywów postępowania tej osoby będzie brana pod uwagę, gdy właściwe organy danego Państwa będą decydowały w kwestii udzielenia bądź odmowy udzielenia azylu.

Artykuł 16.

Osoby, którym zarzuca się popełnienie jakiegokolwiek z aktów, o których mowa jest w artykule 4 ust. 1 powyżej, będą zawieszane w wykonywaniu wszystkich urzędowych obowiązków w czasie badania, o którym mowa jest w artykule 13 powyżej.

Sprawy takich osób będą rozpatrywane tylko przez właściwe w każdym Państwie sądy powszechne, nie zaś przez jakiegokolwiek inny specjalny trybunał, w szczególności przez sądy wojskowe.

Żadne przywileje, immunitety lub specjalne wyłączenia nie będą dopuszczane w trakcie takich procesów, bez uszczerbku dla postanowień zawartych w Konwencji Wiedeńskiej o Stosunkach Dyplomatycznych.

Osobom podejrzanym o dopuszczenie się takich aktów zostanie zagwarantowane sprawiedliwe traktowanie, zgodnie z odpowiednimi postanowieniami Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i innymi odpowiednimi będącymi w mocy porozumieniami międzynarodowymi, na wszystkich etapach postępowania karnego.

Artykuł 17.

Akty wymuszonego zaginięcia będą traktowane jako trwające przestępstwo tak długo, jak długo sprawcy będą ukrywać informację na temat losu i miejsca pobytu osoby, która zaginęła, i jak długo fakty te będą pozostawały niewyjaśnione.

W przypadkach gdy przestaną obowiązywać środki uregulowane w art. 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, okresy przedawnienia odnoszące się do aktów wymuszonego zaginięcia będą zawieszane tak długo, dopóki środki te nie zostaną przywrócone.

Okresy przedawnienia, tam gdzie one występują, odnoszące się do aktów wymuszonego zaginięcia będą znaczne i współmierne do szczególnie ciężkiego charakteru tych przestępstw.

Artykuł 18.

Osoby, które popełniły, lub którym zarzuca się popełnienie przestępstwa, o którym mowa jest w art. 4 ust. 1 powyżej, nie będą korzystały z jakichkolwiek szczególnych ustaw amnestyjnych lub podobnych środków mogących skutkować wyłączeniem objęcia ich postępowaniem karnym bądź zwolnieniem od kary. W wykonywaniu prawa ulaskawienia będzie brany pod uwagę szczególnie ciężki charakter aktów wymuszonego zaginięcia.

Artykuł 19.

Ofiary aktów wymuszonego zaginięcia i ich rodziny uzyskają zadośćuczynienie i będą miały prawo do odpowiedniej rekompensaty, włącznie ze środkami tak pełnego jak to będzie możliwe przywrócenia stanu poprzedniego. W przypadku, będącej rezultatem aktu wymuszonego zaginięcia śmierci ofiary, uprawnionymi do rekompensaty będą także osoby pozostające na jej utrzymaniu.

Artykuł 20.

Państwa będą zapobiegać i zwalczać przypadki uprowadzeń dzieci rodziców poddanych wymuszonemu zaginięciu oraz dzieci urodzonych w okresie wymuszonego zaginięcia swoich matek, a także podejmą wysiłki w celu ich poszukiwania i identyfikacji oraz zwrócenia takich dzieci ich rodzinom.

Zważywszy na potrzebę ochrony interesów dzieci, o których mowa jest w ustępie poprzedzającym, w Państwach, w których istnieje system adopcji, będzie istniała możliwość zweryfikowania adopcji takich dzieci i, w szczególności, anulowania jakiegokolwiek adopcji, która miała swój początek w wymuszonym zaginięciu. Niemniej, podczas weryfikacji adopcja taka powinna pozostawać w mocy o ile wyrażona zostanie na to zgoda najbliższych krewnych dziecka.

Uprowadzenie dzieci rodziców poddanych wymuszonemu zaginięciu oraz dzieci urodzonych w okresie wymuszonego zaginięcia swoich matek, a także zmiana lub zniszczenie dokumentów potwierdzających ich prawdziwą tożsamość, będą stanowiły szczególnie ciężkie przestępstwa i odpowiednio do tego karane.

W tym celu, gdy będzie to wskazane, Państwa będą zawierały dwustronne i wielostronne porozumienia.

Artykuł 21.

Postanowienia niniejszej Deklaracji nie naruszają postanowień wyrażonych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka lub w jakimkolwiek innym instrumencie międzynarodowym oraz nie będą interpretowane jako ograniczające lub uchylające którekolwiek z tych postanowień.